

BIBLIOTEKA
SHTETIT

85H-2

K 96. 4

EKREM KRYEZIU

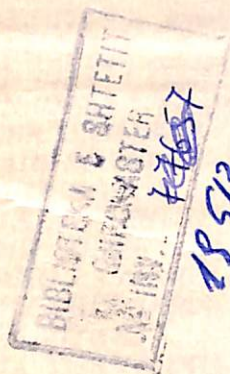

EPOKA
PARA
GJYQIT

DRAMË

8JH-2
K 96.

EKREM
KRYEZIU

EPOKA
PARA
GJYQIT

DRAMË NGA KOSOVA

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

VETËT:

ABDYL FRASHËRI
SULEJMAN VOKSHI
TURSUN BEU

- Zëvendës i kryetarit të
gjiqit
- zyrtar i lartë turk
- kryetar i gjiqit

MEXHID BEU
QAMIL BEU
KONSULLI I RUSISË
KONSULLI I AUSTRO-
HUNGARISË
KONSULLI I ITALISË
KONSULLI I FRANCËS
YMER PRIZRENI
SHAIB SPAHIU
JONUZ ZAHDI
ROJA E BURGUT
IDRIZ SUMO
PLAKU I LAGJES
SË HAXHIYMERIT
DËSHMITARI
ROJA TURKE DHE
PRIJËSA SHQIPTARË

- dëshmitar i rrejshëm

Nga burgu, që gjendet diku në kala të Prizrenit, nxjerrin, të lidhur në pranga, Abdyl Frashërin dhe Sulejman Vokshin.

Në fillim kalojnë nëpër një korridor të errët, pastaj ngjiten shkallëve. Të gjitha kthesat në atë korridor janë të ndriçuara me flakadanë, që më tepër bëjnë tym se dritë. Abdyl është i zbehur, megjithatë ecën krenar. Pas tij shkon Sulejman Vokshi, njeri i shkuar në moshë, po që me qëndrim të bën të kuptosh se para vetes ke një burrë të vërtetë.

Para se të hyjnë në sallën e gjyqit, të dyve ua heqin prangat.

Abdyl, veshur me rroba të Evropës, me duar fshin pluhurin që ka mbi setrën e gjatë. Sulejmani ka këmishë liri, që dikur duhet të ketë qenë e bardhë, hyn në sallë pa u interesuar fare për dukjen e vet.

Salla ku do të bëhet gjyqi është e ndriçuar me një llampë të madhe në mes. Në njërin nga muret, ka dritare të vogla.

Trupi gjykues, veshur me rroba ushtarake. Në mes tyre Mexhid beu, i cili ka rroba civile.

Kryetari i trupit gjykues, Qamil beu, është një burrë i shkuar në moshë, ka gradën e gjeneralit dhe të lë përshtypjen e një njeriu të qetë, i cili këtë gjykim e shikon më tepër nga aspekti filozofik.

Ndërkaq, Tursun beu, një burrë 35-40 vjeçar, ka një fytyrë që vështirë mund ta kuptosh moshën e tij të vërtetë, ashtu si nuk të jep të kuptosh as mendimin e tij të vërtetë, sillet si një ujë i zënë në kafaz dhe çdo butësi e Qamil beut ndaj të akuzuarve, atë e bën shumë nervoz. Ka uniformë ushtarakë, po nja dy grada më të ulët se Qamil beu.

Mexhid beu gjatë gjykimit ndërhyr vetëm në raste të posaçme. Në njërin nga këndet e sallës rri procesmbajtësi, qatip ushtarak.

Salla e gjyqit është e rrethuar me roja. Në fytyrat e të akuzuarve ka zënë vend një krenari, që flet për vendosmërinë e tyre. Mbasi të akuzuarit ulen në vendet e veta, Qamil beu shikon Tursun beun. Ai menjëherë i jep shenjë me dorë Abdyl Frashërit të afrohet aty ku do të përgjigjet.

Qamil beu përsëri i jep shenjë me kokë Tursun beut se mund të fillojë pyetjet.

Tursun beu merr një pozë karakteristike, që do ta ketë shpesh gjatë këtij gjykimi, shikon më parë trupin gjykues dhe pastaj i kthehet të akuzuarit.

TURSUN BEU — Si quhesh?

ABDYLI — Abdyl.

TURSUN BEU — Llagapi?

ABDYLI — Frashëri.

TURSUN BEU — Sa vjeç je?

ABDYLI — Dyzet e gjashtë...

TURSUN BEU — Nga je?

ABDYLI — Nga Dangallia, fshati Frashër.

TURSUN BEU — A di shkrim dhe lexim?

ABDYLI — Po.

TURSUN BEU — Nënshetësia?

ABDYLI — Jam nënshtetas i Perandorisë Osmane.
TURSUN BEU — Zanati?

ABDYLI — Ministër i Punëve të Jashtme i Qeverisë së Përkohshme të Shtetit Shqiptar.
(Tursun beu e shikon Qamil beun që ia merr fjalën. Tursun beu tërhiqet.)

QAMIL BEU — Para se të filloj këtë gjykim të ndritshëm në emër të padishahut, nurit të perëndisë, do ta parafrazoj një ajet nga Kurani Kerim, i cili thotë se Dielli nuk ka nevojë kurrë ta zezë hënën, as nata ta kalojë ditën. Çdo gjë në gjithësi noton. Edhe këtë gjyq e kuptoj kështu... Të kërkosh që nata ta kalojë ditën, do të thotë të mohosh ligjet e perëndisë, të ngresh dorë kundër padishahut, nurit të perëndisë, do të thotë të jesh i padishëm e të mos i kuptosh ligjet e gjithësisë që paraqesin vullnetin e perëndisë. E, dihet fare mirë se nata është natë e dita ditë, dielli diell, hëna hënë... *(E shikon Tursun beun. Tursun beu me një lëvizje të lehtë falënderon, shikon qatipin se a është gati të fillojë shkrimin; i kthehet Abdyl Frashërit.)*

TURSUN BEU — Do të mundohem përvujtërisht të vazhdoj mendimin e ndritur të Qamil beut. Në Stamboll ishit i nderuar dhe ndër të gjitha shtresat e perandorisë keni miq të shumtë, si mund të arsyetoni faktin se, duke filluar nga 1878-shi, jeni kundër nesh, gje-gjesisht kundër vetes suaj, sepse ne kemi menduar se jeni në shërbim të lartëmadhërisë së tij, padishahut. Përgjigjuni!

ABDYLI — Është e vërtetë se në Stamboll kam miq të shumë, njëri nga ata është edhe në këtë trup gjykues... Por është edhe një e vërtetë shumë më e madhe, se gjatë gjithë kësaj kohe unë nuk kam harruar se jam shqiptar, dhe si i tillë jam tash para jush. Nëse mendoni se qëndrimi në lagështirat e errëta të bodrumeve të kalasë, ka ndërruar diçka në mendimin tim, gaboni shumë.

(Tursun beu shikon Qamil beun, që i jep një shenjë që mund të vazhdojë, po në mënyrë më të drejtpërdrejtë.)

TUR SUN BEU — A mund të na thoni çka ju shtyu të organizoni qëndresën kundër Portës së Lartë?

ABDYLI — Që në fillim t'ju them: Unë nuk mund të përgjigjem vetëm në emrin tim. Jam shumë i vogël në krahasim me popullin, të cilin nuk mund ta thërritni në gjykim. Ta dënoni ashtu si do të më dënoni mua... Unë nuk kam bërë asgjë tjetër po, si bir i mirë, kam ndjekur mendimin e tij.

QAMIL BEU — Populli nuk është fajtor... Populli është emër kuptimi... Ju lutem të përgjigjeni drejt. Këtë e them për të mirën tuaj...

TUR SUN BEU — Ju lutem t'i përgjigjeni pyetjes!

ABDYLI — E thashë të vërtetën... Nuk kam bërë asgjë tjetër, pos që kam ndjekur mendimin e popullit. Ai mendim është fare i qartë. E keni ditur edhe ju, po nuk ia keni vënë veshin.

(Toni i Abdylit vjen duke u bërë gjithnjë e më i rreptë)

ABDYLI — E dini fare mirë se në tokat e perandorisë jetojnë dy milionë shqiptarë, prej të cilëve dy të tretat janë myslimanë dhe një e treta të krishterë. Për këtë ka shkruar edhe gazeta e perandorisë «Basiret». Do të thotë se këtë e ka ditur çdo njeri që di shkrim dhe lexim, mirëpo ju, pa menduar fare se si do të reagojnë banorët e këtyre trevave, dhatë pëlqimin që pjesë të tëra të vendit tonë...

TURSUN BEU — Për këtë nuk do të bisedojmë këtu!

ABDYLI — Po kjo ngjalli një indinjatë te shqiptarët. Indinjatë që më vonë u rrit në revoltë dhe mori përmasa të kryengritjes së armatosur. Këtë është dashur ta paramendoni kur nënshkruat paqen e Shën-Stefanit.

QAMIL BEU — Paqja e Shën-Stefanit nuk i takon këtij procesi gjyqësor.

ABDYLI — Çdo gjë që ka lidhje me ne është temë e procesit.

TURSUN BEU — Ju tërheq vërejtjen edhe një herë se po i bishtëroni përgjigjeve.

ABDYLI — Historia dëshmon për kontributin që populli shqiptar ka dhënë për lulëzimin e Perandorisë Osmane! Të kujtojmë vetëm Kyprylitë, sa e sa vezirë të mëdhenj, filozofë, poetë e arkitektë. Njerëz që me fuqinë e dijes së tyre ndriçuan si pishtarë në të kaluarën otomane. Pra, ne menduam se për interesat tona do të kujdeseni ashtu si ishte

dashur për shtetasit e vet... Por, me paqen e Shën-Stefanit kuptuam se ne duhet të merremi me një punë të tillë, se kurrkush nuk ta fal lirinë, se lirinë duhet vetë ta fitojmë. Me gjak.

QAMIL BEU — Do të thotë se ju, që nga paqja e Shën-Stefanit jeni në kundërshtim të hapur me Portën e Lartë. Kjo është përgjigje e saktë dhe e drejtpërdrejtë.

TURSUN BEU — A pajtoheni me këtë konkluzë që dha Qamil beu?

ABDYLI — Po, plotësisht. Po dëshiroj ta plotësoj.

TURSUN BEU — Nuk ka nevojë. Do të flisni përsëri. Më vonë.

(Tursun beu shikon procesmbajtësin, që menjëherë thërret.)

PROCESMBAJTËSI — Sulejman Vokshi!

(Ngrihet Sulejman Vokshi, nisët në drejtim të vendit ku ishte më parë Abdyl. I afrohet Tursun beu. I bën po të njëjtat pyetje.)

TURSUN BEU — Si quheni?

SULEJMANI — Sulejman.

TURSUN BEU — Llagapi?

SULEJMANI — Vokshi.

TURSUN BEU — Sa vjeç je?

SULEJMANI — 60 vjeç.

TURSUN BEU — Nga je?

SULEJMANI — Nga Gjakova, lagjia e Haxhiymerit.

TURSUN BEU — A di shkrim e lexim.

SULEJMANI — Po.

TURSUN BEU — Nënshetësia?

SULEJMANI — Jam nënshfetas i Perandorisë Osmane.

TURSUN BEU — Zanati?

(Një kohë Sulejman Vokshi nuk i përgjigjet, shikon para vetes. Tursun beu përsëri pyet.)

TURSUN BEU — Ç'zanat keni?

SULEJMANI — Luftëtar i Lirisë.

(Tursun beu shikon Qamil beun. Ai menjëherë hyn në bisedë duke i thënë procesmbajtësit.)

QAMIL BEU — Shkruaj: ministër i Mbrojtjes dhe Kryekomandant i Ushtrisë së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit.

(E shikon Tursun beun dhe tani ai merr fjalën.)

TURSUN BEU — Kur flitet për ju, gjithnjë nënkuptohet një njeri që është munduar të turbullojë qetësinë e perandorisë. Ju nuk njihni as miqësi, as kumbari me pjesëtarët e perandorisë. Si i tillë keni qenë i ndjekur gjithkund dhe gjithherë duke filluar nga koha e Tanzimatit dhe vitet e dyzeta. As internimet, as burgimet e shpeshta nuk ju kanë mbushur mëndjen. Edhe tash në këtë moshë të shkuar ju përsëri gjendeni para gjyqit perandorak për të njëjtat faje: Si rebel i papërmirësueshëm, që kudo që ndalet i vë flakë qetësisë sonë, si me propagandë ashtu edhe me luftime të njëpasnjëshme.

SULEJMANI — Ashtu është...

TURSUN BEU — Në procesin e hetimeve, në pyetjen që ju ka bërë gjykatësi hetues pse nuk jeni dorëzuar pas shumë kërkesave të auto-